

PROF. DR. CEVAL KAYA ARMAĞANI

Kitap İncelemesi

İnceleyen: Ayabek BAYNİYAZOV*

Tanıtacağım eser, Ardahan Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Ceval Kaya için, onun 65. yılında hazırlanmış olan bir armağandır. Ceval Kaya'nın Çapa Yüksek Öğretmen Okulu'ndan arkadaşı, sonradan meslektaşı olan Prof. Dr. Enver Töre, Prof. Dr. Ceval Kaya Armağanı hakkında "ilim dünyamızda bir hocanın öğrencisi adına hazırlattığı bir armağan kitabı ilk defa görülmüştür" (Töre, 2022, s. 36) demektedir. Bunun ana nedenlerinden biri, *Armağan Kitabı*'ni Türkoloji dünyasının tanınmış hocalarından Prof. Dr. Osman Fikri Sertkaya'nın, üniversiteden öğrencisi, sonradan meslektaşı olan Prof. Dr. Ceval Kaya'nın 65. yıl dönümünü bir armağan kitabıyla kutlamak istemesidir.

Armağan Kitabı'nda yer alan Sertkaya'nın *Sunuş* yazısından anlaşılıyor ki Kaya'nın lisans eğitimi boyunca Uygurcaya, Uygurca metin okumaya yönelmesinde üniversiteden hocası Sertkaya etkili olmuştur. Sertkaya, gelecek akademisyenlere örnek olması maksadıyla, Kaya'nın bilimsel hayatının yol haritasını çizdiği o anı şöyle dile getirmiştir;

Mart 79'da öğrenciler Lisans Tezi almak için Eski Türk Dili hocalarının kapısında bekliyorlardı. Ben odamdan çıktım ve öğrencilere "Prof. Dr. Kemal Eraslan ile Prof. Dr. Nuri Yüce onar sahife Arap harfli Çağatayca ve Kıpçakça metin verecekler. Bense 50 sahifelik Uygur harfli metin vereceğim. Dört kişi aralarında anlaşarak bana gelebilir" dedim. Beş dakika sonra Ceval Kaya, Mustafa Sinan Kaçalın, Kamile Hicran Karakoç ve Handan Yazanlar odama gelip "Biz dört kişi anlaştık. Lisans Tezimizi sizden almak istiyoruz" dediler. Onlara Mansur Bahşı'nın 1430'lu yıllarda Uygur harfleri ile istinsah ettiği Bahtiyar-nâme yazmasını tez konusu olarak verdim ve haftanın beş günü öğleden sonra üçer saat grup çalışması yaptım. Önce metni okumaya öğrettim. Sonra fiş yapmayı. Dördü de iyi çalıştı ve Bahtiyar-nâme'nin dizinini grup çalışması olarak tamamladılar (Sertkaya, 2022, s. 9).

1989'da Sertkaya'nın Uygur harfli metin üzerinde çalıştığı Kaya, eski Uygur Türkçesi ile yazılan *Altun Yaruk (Suvarnaprabhasottama-sûtra) Giriş-Metin-Dizin* konulu doktora teziyle ilim dünyasının da dikkatini çekmiştir. Hocası Sertkaya; "Ceval, Altun Yaruk üzerinde dokuz yıl çalıştı ve abidevî tezini tamamladı; eserinden Alman bilim adamları 'Ceval Kaya'nın abidevî eseri' diye takdirle bahsetmişlerdir" (Sertkaya, 2022, s. 10) diyerek öğrencisini övmüştür. Kaya'nın doktora tezi 1994'te kitaplaşarak Türk Dili Kurumu'nda yayımlanmıştır (bk. Kaya 1994). Bu çalışma, Ceval Kaya'nın eski Türkçenin seçkin uzmanlarından biri olmasını sağlamıştır. Gözel, 1994 yılında yayımlanan *Altun Yaruk*'la ilgili değerlendirmelerini şu söylemlerle ortaya koymuştur;

1994 yılında eserin tamamı ilk defa bir bütün halinde metin ve dizin olarak Ceval Kaya tarafından yayımlanır. Radloff-Malov yayını esas alınarak hazırlanan bu çalışmada 200'e yakın paralel belgeden de faydalanılır. Bu yayın, Altun Yaruk çalışmaları için bir dönüm noktası olur (Gözel, 2022, s. 94).

* Prof. Dr., Ardahan Üniversitesi, ayabekbainiyazov@ardahan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9603-1332.

2021’de Altun Yaruk’un baştan sona gözden geçirilmiş ikinci baskısı Türk Dil Kurumunca yayımlanmıştır (bk. Kaya, 2021).

Prof. Dr. Ceval KAYA Armağanı’nın editörlüğünü, Türkoloji dünyasının yakından tanıdığı başta Prof. Dr. Osman Fikri Sertkaya olmak üzere, Prof. Dr. Günay Karaağaç ve Prof. Dr. Mesut Şen yapmıştır. Armağan Kitabı’na seçilen yazılar hakkında Prof. Dr. Osman Fikri Sertkaya, şöyle bir not düşmüştür;

[...] Allah ömür verdi. Beş yıl geçti (Sertkaya, Ceval Bey’in 60. doğum yılını bir armağan kitabı ile kutlamak istemiştir). Ben verdiğim sözü tutarak Prof. Dr. Ceval Kaya Armağanı’nu yayımlamak için saha ve konu bakımından Ceval Bey’e yakın sahalarda çalışan meslektaşlarıma Nisan 2021’de Armağan Kitabı’na davet yazılarını gönderdim. Katılımın son tarihi olan 31 Ağustos 2021’e kadar 30’dan fazla yazı geldi (Sertkaya, 2022, s. 11).

Tuncer Gülensoy ise Ceval Kaya’nın *Hayatı ve Eserleri* başlıklı yazısında; onun akademik özgeçmişi üzerinde durmuş, Yüksek Lisans ve Doktora tez danışmanlıkları, kitapları, bilimsel makaleleri, bildirileri, değerlendirmeleri, çevirileri, haberleri ve idarî görevleri hakkında genişçe bilgi vermiştir (Gülensoy, 2022, ss. 13-27).

Kendi deyimi ile Kaya’nın kırk küsur yıllık arkadaşı olan Enver Töre ise, *Türkiye’de İlim Adamı Olabilmek: Köyden İlimin Zirvesine* başlıklı yazısında, “Türkoloji dünyasına adını kazıyan, kendi adıyla anılan ve işleri çok kolaylaştıran Cibakaya bilgisayar programını kazandıran” dediği Kaya’nın öğrencilik zamanından bugüne dek yaşadığı çalışma hayatı ile ailesini anlatmıştır. Yazısında, Ceval Bey’in Uygur araştırmalarının dışında bir insan olarak çevresindeki üniversite hocalarının insanî zaafalarını, tuhaf davranışlarını gözlemleyip ortaya koyduğu *Cenap Bey: Bir Üniversite Hocası* adlı anekdot kitabından da bahsetmiştir. Bu kitabın insanlara mutlu anlar yaşatacağına emin olduğunu dile getirmiştir. Bunun yanı sıra Kaya’nın “Ceval” ismi ile ilgili yaşadığı ilginç olayları Cihan Okuyucu’nun anılarından yola çıkarak kaleme almıştır (Töre, 2022, ss. 29-36).

Kaya, ülkemizde özellikle Uygurca üzerine çok sayıda genç akademisyenin yetişmesine vesile olmuştur. 2003-2018 yılları arasında Altun Yaruk’un Mainz koleksiyonundaki nüsha parçaları üzerinde *Uygurca Altun Yaruk’a Ait Belgeler* konulu 16 teze danışmanlık yapmıştır. Türkiye’de tarihî Türk lehçelerinden Uygurca araştırmalarının yönünü belirleyen ve çalışmalarıyla bu alandaki boşluğu dolduran bir bilim insanı olarak Türkiye’de Eski Türkçe uzmanlarının yetişmesine büyük katkıda bulunmuştur. Ahmet B. Ercilasun, Uygur yazmalarının ülkemizde bulunmayışı ve Uygurca eserlere ulaşmanın güçlüğü dolayısıyla Uygurca çalışmaların çok değerli olduğuna değenmiş ve son zamanlardaki Uygurca çalışmaları ile ilgili değerlendirmelerini şu söylemlerle ortaya koymuştur;

1990’larda Uygurca çalışmaları Türkiye’de canlanmış gibidir. Mehmet Ölmez’in Hüen-Tsang Biyografisi - Beşinci Bölüm (1991), Ceval Kaya’nın Altun Yaruk (TDK, 1994), Sema Barutçu Özdemir’in Üç İtigsizler (TDK, 1998) neşirleri bu canlanışın örnekleridir (Ercilasun, 2012, s. 11).

Armağan, 570 sahifelik bir eserdir. *Armağan*’da yabancı ve yerli araştırmacıların Türkçe, Almanca ve İngilizce olarak yazdığı 32 makale yer almıştır. Bu makalelerde, saha ve konu bakımından eski metinlere ve tarihî Türk lehçeleri üzerindeki temel sorunlara ağırlık verilmiştir. Tarihî lehçelerden Uygurca ile ilgili incelemeler önemli yer tutmuştur.

Kitapta; Osman F. Sertkaya’nın *Sunuş* (ss. 9-12), Tuncer Gülensoy’un *Ceval Kaya’nın Hayatı ve Eserleri* (ss. 13-27), Enver Töre’nin *Türkiye’de İlim Adamı Olabilmek: Köyden İlimin Zirvesine Ceval Kaya* (ss. 28-36), Ferruh Ağca ve Kenan Azılı’nın *Eski Uygur Türkçesi’nde Derecelendirme ve Miktar Belirleyici Olarak aḡ (>’är) Sözcük Birimi ve Türeveleri Üzerine* (ss. 37-52), Mustafa Argunşah’ın *Harezmi Türkçesi Kur’ân Tercümesi (Meşhed Nüshası 293) Yayını Üzerine Görüşler I: Müstensihthen Kaynaklanan Yanlışlıklar* (ss. 53-84), Erhan Aydın’ın *Tonyukuk Yazıtının Yazımı ve Yazım Hataları Üzerine*

Notlar (ss. 85-101), Mehmet Aydın'ın *Eoliya Çelebi Seyahatnâmesi'nde Türkçenin Renkleri* (ss. 103-112), Mihriban Aydın'ın *Sarı Uygur Araştırmalarının Ustası Chen Zongzhen ve Türkolojiye Katkıları* (ss. 113-134), Saidbek Baltabayev'in *Harezmi Türkçesiyle Yazılmış Tenzilü's Sâlihîn Üzerine Tespitler* (ss. 135-151), Ertan Besli'nin *Ata "ata, baba" Kelimesinin Kökeni Üzerine* (ss. 153-162), Ümit Özgür Demirci'nin *Kutb'un Hüsvre-ü Şîrîn'indeki Oğuzca Unsurlar* (ss. 163-210), Bilgehan Atsız Gökdağ ve Osman Kabadayı'nın *Türk Dünyası Edebiyatında Kurtuluş Savaşı* (ss. 211-253), Ayşegül Gözel'in *Uygurca PWYDY- Üzerine* (ss. 255-261), Bülent Gül ve İsmail Yılgin'ın *Eski Türkçede Apam Birök ve Tağı Birök Yapıları* (ss. 263-289), Günay Karaağaç'ın *Çalap ve Çelebi Sözlere Kaynağı* (ss. 291-298), Zeki Kaymaz'ın *Kadı Burhaneddin Divanı'nda Kökteş Fiiller* (ss. 299-314), Fatih Kurtulmuş'un *İber Yarımadasında Yaşayan Bazı Türkçe Kelimeler Üzerine* (ss. 315-333), Dai Matsui'nin *Bir Eski Uygur Duvar Metnine Göre Koço Uygur Krallığında Budist Manastırların Himayesi* (ss. 335-345), Aysima Mirsultan'ın *Albert von Le Coq und der Wang von Lükün* (ss. 347-360), Mustafa Öner'in *Bugünkü Kıpçak Türkçesinde Yeni Sözcükler* (ss. 361-370), Klaus Röhrborn'ın *Transkription und Etymologie* (ss. 371-377), Ayşegül Sertkaya'nın *Mutsumi Sugahara'nın Uygur Harfli Tezkire-i Evliyâ Yayını Üzerine* (ss. 379-390), Osman Fikri Sertkaya'nın *Yırtıcı Kuş Resmi ve Etrafındaki Uygur Harfli Metinler* (ss. 391-397), Mesut Şen'in *Eski Türkçede Kapalı E (É) Meselesi* (ss. 399-409), Serkan Şen'in *Eski Türkçe'den Yunus Emre'ye Hatır Sorma İfadeleri Bağlamında "sayru" ve "sayıklamak" Sözcüklerinin Kökeni Üzerine* (ss. 411-421), Yaşar Şimşek'in *Meşhed Nüshası Türkçe Kur'an Tercümesinin Söz Varlığı Üzerine Notlar (III)* (ss. 423-442), Sultan Tulu'nun *Dede Korkut Kitabı Günbed-i Kâbus Elyazmasında 'Şuhâr Oklar' Üzerine* (ss. 443-454), Erdem Uçar'ın *Orijinal Resimleriyle Birlikte Altun Yaruq'un St. Petersburg Yazmasından Üç Parça (R-M: 695/17-24, 201-202 ve 345-346)* (ss. 455-496), Hülya Uzuntaş'ın *Dede Korkut Kitabı'nın Dresden ve Vatikan Yazmalarında Geçen Bayburd/t Hisarı Beyinin Adına Dair Bir Değerlendirme* (ss. 497-516), Emek Üşenmez'in *The Chagatai Manuscripts in the British Library* (ss. 517-534), Hüseyin Yıldız'ın *Eski Türkçe çı/şı 'ıslak, nemli' Kelimesinin Kökeni ve Türeveleri Üzerine* (ss. 535-553), Peter Zieme'nin *Verlorene Fragmente Aus Einer Vorrede Zum Altuigurischen Altun Yaruk Sudur* (ss. 555-570) başlıklı yazılarına yer verilmiştir. (Sertkaya vd., 2022)

İncelediğim *Armağan Kitabı*'nda yer alan makalelerin her biri, kendi alanına katkı sunabilecek değerli makalelerdir. Makalelerin tamamını yazımda tanıtmayı hedeflemediğim için, sadece birbiriyle ilgisi olan Mustafa Arğunşah ile Yaşar Şimşek'in yazısı üzerinde durmak istiyorum.

Prof. Dr. Mustafa Arğunşah, *Harezmi Türkçesi Kur'an Tercümesi (Meşhed Nüshası 293) Yayını Üzerine Görüşler I: Müstensihthen Kaynaklanan Yanlılıklar* başlıklı yazısında, Meşhed Âstan-ı Kuds-i Razavi Kütüphanesi'nde Harezmi Türkçesiyle yazılmış Meşhed 293 olarak bilinen Kuran'ın Türkçe Tercümesinin Yaşar Şimşek ve Osman F. Sertkaya tarafından 2015 yılında Türkoloji dünyasına tanıtıldığını, 2019'da Yaşar Şimşek, eserin metin ve dizinden oluşan bilimsel çalışmasını bilim dünyasına kazandırdığını yazmıştır (bk. Şimşek, 2019). Arğunşah, son zamanlarda Türkoloji'de yapılan çalışmalarla ilgili tanıtım ve eleştiri yazılarının geçmiş dönemlere göre daha az yazıldığından ve Türkiye'de ciddi eleştiri olmadığından yakınlıkla, günümüzde bilimsellikten uzaklaşmanın ne gibi sorunlara yol açacağına dair görüşünü şöyle ifade etmiştir;

Türk dili araştırmacıları, özellikle Karahanlı-Harezmi Türkçesi hatta Harezmi dönemi ağızları hakkında çok önemli malzeme içeren Meşhed 293 numaralı eserin basılmasının üzerinden iki yıldan fazla zaman geçmiş olmasına rağmen hakkında herhangi bir makalenin yayımlanmamış olması dikkat çekicidir. Çok sayıda uzman ve yılda iki-üç hatta dört sayı yayımlanan onlarca dergi varken bu ilgisizlik Türkiye Türkoloji'sinin eleştiriden gittikçe uzaklaşmasına yorumlanacağı gibi, Türkiye'de yayımlanan eserlerin dünya Türkoloji'sinde ilgi görmediği, belki ciddiye alınmadığını da kişilerin hiçbir ciddiyeti olmayan, bilimsellikten uzak makale ve kitaplarıyla karşılaşmaktadır. Türkiye Türkoloji'si olarak konu tekrar düşünülmesi ve gerekli tedbirler alınmalıdır (Arğunşah, 2022, s. 56).

Argunşah, eseri incelediğinde müstensih/müellifin Karahanlı Türkçesine yeterince hâkim olmadığı ve bazı kelimeleri çözememiş olabileceği kanaatine varmış. Makalesinde, müstensih/müellifin yanlış yazımından kaynaklanan kimi yanlışlık ve eksiklikleri birkaç kelime ve cümle örnekleri ile göstermiştir. Argunşah, bundan sonra yayımlayacağı makale(ler)de aynı eserde tespit edilen kimi hataları ve çözümlenemeden bırakılmış sorunları ele alacağını da belirtmiştir (Argunşah, 2022, s. 82).

Değirmek istediğim diğer bir yazı, Prof. Dr. Yaşar Şimşek'in *Meşhed Nüshası Türkçe Kur'an Tercümesinin Söz Varlığı Üzerine Notlar (III)* makalesidir (Şimşek, 2022, ss. 423-442). Yazı, Şimşek'in daha önce yayımladığı *Meşhed Nüshası (No.293)'nın söz varlığı* başlıklı çalışmalarının devamı niteliğindedir. Makalede, *Meşhed Nüshası Türkçe Kur'an tercümesinde geçen kala "büyük ve güzel", karğut "öğüt, öğüt alınacak örnek", köng "pay, hisse", sınığ "mezar", tarğalit- "hezimete uğramak", yorçıla- "(doğru) yola sokmak"* gibi metinde geçen kelimelerin üzerinde durarak Karahanlı-Harezmi Türkçesinin söz varlığının söyleyiş ve anlam açısından incelenmesine katkıda bulunmuştur.

6 Mart 2022'de Ceval Kaya'nın doğum gününü kişisel sosyal medya hesabından kutlayan hocası Prof. Dr. Osman Fikri Sertkaya'nın;

Ceval Kaya ülkemizin önde gelen Eski Uygur Türkçesi uzmanıdır. Eski Uygur Türkçesi'nin temel metinlerinden Altun Yaruk'un 17.615 satırlık metnini dünya Türkolojisine hediye etti, böylece adını Türkoloji biliminin tarihine daha önce Altun Yaruk üzerinde çalışan Friedrich Wilhelm Karl Müller, Wilhelm Radloff, Sergey E. Malov, Willi Bang-Kaup, Reşid Rahmeti Arat, Annemarie von Gabain, Saadet Şakir Çağatay, Şinasi Tekin ve Kogi Kudara gibi aramızdan ayrılan üstadların yanına Altun harflerle yazdırdı.

paylaşımı bir bilim insanı için söylenebilecek takdir ifadeleridir. Sertkaya, Kaya'nın Eski Uygur Türkçesine katkısının ne kadar önemli olduğunu tespit etmiş ve Türkoloji'deki yerini belirlemiştir. Ben de aynı görüşe katılır ve Prof. Dr. Ceval Kaya Armağanı Kitabı'na bilimsel makaleleriyle değer katmış bilim insanlarına buradan teşekkür eder ve bu Armağanı Kitabı'nın Türkoloji bilim camiasına hayırlı olmasını dilerim.

KAYNAKÇA

- Argunşah, M. (2022). Harezmi Türkçesi Kur'an Tercümesi (Meşhed Nüshası 293) Yayımı Üzerine Görüşler I: Müstensihden Kaynaklanan Yanlışlıklar. Prof. Dr. Osman F. Sertkaya, Prof. Dr. Günay Karaağaç, Prof. Dr. Mesut Şen (Ed.), *Prof. Dr. Ceval Kaya Armağanı* içinde. Akçağ Yayınları.
- Gülensoy, T. (2022). Ceval Kaya'nın Hayatı ve Eserleri. Prof. Dr. Osman F. Sertkaya, Prof. Dr. Günay Karaağaç, Prof. Dr. Mesut Şen (Ed.), *Prof. Dr. Ceval Kaya Armağanı* içinde. Akçağ Yayınları.
- Gözel, A. (2022). Ceval Kaya, Uygurca Altun Yaruk: Giriş, Metin ve Dizin, *Türk Dili Dergisi*. Ocak, 2022, 94-97.
- Kaya, C. (1994). *Uygurca Altun Yaruk: Giriş-Metin-Dizin*, (1. baskı). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kaya, C. (2021). *Uygurca Altun Yaruk: Giriş-Metin-Dizin*, (2. baskı). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Prof. Dr. Ceval Kaya Armağanı, (2022). Prof. Dr. Osman F. Sertkaya, Prof. Dr. Günay Karaağaç, Prof. Dr. Mesut Şen (Ed.), Akçağ Yayınları.
- Sertkaya, O. F. (2022). Sunuş. Prof. Dr. Osman F. Sertkaya, Prof. Dr. Günay Karaağaç, Prof. Dr. Mesut Şen (Ed.), *Prof. Dr. Ceval Kaya Armağanı* içinde. Akçağ Yayınları.
- Töre, E. (2022). Türkiye'de İlim Adamı Olabilmek: Köyden İlimin Zirvesine Ceval Kaya. Prof. Dr. Osman F. Sertkaya, Prof. Dr. Günay Karaağaç, Prof. Dr. Mesut Şen (Ed.), *Prof. Dr. Ceval Kaya Armağanı* içinde. Akçağ Yayınları.
- Türk Lehçeleri Grameri* (2012). Prof. Dr. Ahmet B. Ercilasun (ed.), Akçağ Yayınları.
- Şimşek, Y. (2019). *Harezmi Türkçesi Kur'an Tercümesi (Meşhed Nüshası [293 No.] Giriş-Metin-Dizin)*, (2 Cilt). Akçağ Yayınları, Türkoloji Serisi.

Şimşek, Y. (2022). Meşhed Nüshası Türkçe Kur'an Tercümesinin Söz Varlığı Üzerine Notlar (III). Prof. Dr. Osman F. Sertkaya, Prof. Dr. Günay Karaağaç, Prof. Dr. Mesut Şen (Ed.), *Prof. Dr. Ceval Kaya Armağanı* içinde. Akçağ Yayınları.

Hakem Deđerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları:

Birinci yazar: %100

...

Çıkar Çatışması: Yazar(lar) çıkar çatışması ~~bildirmiştir~~/bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek ~~aldığını~~/almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions:

First Author: %100

...

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.